

- XIII. 7427 - 1944. IV. 14. - letelés - rtkb;
 7494 - " VI. 9. - vegyes - rtkb;
XIV. 7565 - " 12. 12 - kőművesi - rtkb.
XVI. 8818. - 1948. VI. 21. - államhód- i hírf. - egyhang.

Dátum: 1945. jan. 14.

Államhódoltság: a név: a hírf. / 1948. VI.

20p: 1948. VI.

A DRES. GÖTT. II.

1848. J. 18.

JOG-ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

971.

B 47/148. sz.

Évk: 1948. évi június 22.

Évi:

Dr. Gábor, 1948.

Bizálatra kiadom:

Dr. Gyárfásy-kardos Fikol
" " Gyárfásy Ferenc

Jó minőségi:

hiszt elfogadom próbasz írásnak.

D-22/22

Debrecen, 1948. június 22.

Keletrőti Szakirodalom
Famulnényzetére való
érettség. Jó minőségű
elfogadom.

- Gyárfásy-kard

Goussard
e. i. d. d. d.

A szocializmus .

Államtudományi doktori
értekezés.-

Készítette:

S. Sulyok Sándor
/ Dr Sulyok Sándor :/

Debrecenben.

1948.

A szocializmus fogalmi meghatározása.-

A "szocializmus" és "szocialista" szavak genezisének kutatására legelőször Karl Grüneberg vállalkozott aki vonatkozó megállapításait a Zeitschrift für Sozialwissenschaft c. időszaki lap IX/:1906-os:/évfolyama 495 kk. oldalain adta közzé.

Grüneberg kimutatta, hogy a kettő közül a második helyen említett ^{szó} régebbi. A "szocialista" szó angol földön keletkezett. Az Owen-féle New Social System tagjainak neve volt. Franciaországban először Pierre Leroux használta az 1834. év közepe táján. Vulgárizálása francia talajon Reybaud nevéhez fűződik/1./ Németországban először 1840-ben Rochau használta. A /szociálizmus/ szót Franciaországban a Saint-Simonisták használták. Először találkozunk a kifejezéssel a "Globe" 1832 február 13-i számában, 1834 közepén Leroux, 1835-ben a Lamartine-nál. Angliában 1837-ben a "The new moral world" használja.

Szószerint a "szociálizmus" az individuálizmus ellentétét jelenti. A mai szóhasználat szerint már csaknem a munkás osztálynak a magántöke ^{és} tulajdon elleni nemzetközi meg-

mozdulása megjelölésére szolgál és világnézeti igénnyel bír. Jelenti egy olyan társadalmi rend kiépülését, amelyben az egyén produktív gazdasági önállóságát feláldozza és alárendeli a társadalom egészének. A különféle szociálista teoriák teljesen egyetértenek abban, hogy az egyházi uralomnak, a katonai - és hódítóállamnak, a magánkapitalista üzemi termelés, forgalom és fogyasztásnak és az ezzel egybekötött magánkapitalista tulajdoni viszonyoknak az új társadalmi berendezkedésben nincs helye. A továbbiakban a tudományos szociálizmus főbb megállapításait fogjuk figyelembe venni.

Georg Adler /2/ a szociálizmus és kommunizmus definiálásánál a következő megállapításra jut: "A szociálizmus /kommunizmus/ a társadalomnak olyan állapota, amelyben a gazdálkodás a kollektív tulajdon közösségi eszközeivel való kezelésében megy végbe". Kétségtelen, hogy a "kommunizmus" fogalma egyesíti magában mindazokat a teóriákat és mozgalmakat, amelyeknek végcélja a magántulajdon kikapcsolása, a társadalmi különbségek megszüntetése, egy új társadalmi -, jogi - és gazdasági rendnek a köztulajdon alajján való létrehozása.

Különbséget kell azonban tennünk az univer-
salis és parciális kommunizmus között, aszerint
hogy 1. úgy a termelés mint a fogyasztás esz-
közeit, vagy 2. egyedül csak a termelési
eszközöket, vagy végül a termelési eszközöknek
csak bizonyos meghatározott részét kívánja
köztulajdonba sorolni. Ebben az értelemben
a szociálizmus és kommunizmus fogalma mint
szociálizmus és totális kommunizmus állit-
hatók egymás mellé. Eszerint / 3 / totális
az a szociálizmus /kommunizmus amely az
összes javakat, tehát a termelési és fo-
gyasztási javakat kivonja a magántulajdonból
viszont szociálizmus az a köztulajdoni rend,
amely csupán a termelési eredményeket, vagy
csak azoknak egy bizonyos részét utalja a
közösség tulajdonába. Ez utóbbinak több
formája ismeretes, mint a/ a "társadalom szoci-
álizmus"/szociáldemokrácia által megva-
lósított szociálizmus/, amely a termelvények
tulajdonát a " társadalomra" ruházza, nem
mint az "államnak" politikai szervére,
hanem demokratikus alapon vett gazdasági
közösségre, - b./ "államszociálizmus ",

2. G.A.: Geschichte des Sozialismus und Kommunismus von Plato bis zur Gegenwart I. 1899.

3. Tugan Baranovszky szerint szocializmus és kommunizmus között a megkülönböztetés leg-

amely a termelvényeket az állam tulajdonába utalja ugyan, de érintetlenül hagyja a magántulajdon és a társadalmi rendbeli különbségek intézményét, - c. - a községi-vagy csoport szociálizmus, amely a községet vagy valamely munkás csoportot tekinti a termelvények tulajdonosául. A községi szociálizmus az Anton Menger /4/ által ajánlott formájában az államot politikai alakulataival együtt elismeri, csupán azt tartja fenn, hogy a termelvények tulajdonjoga a községeké legyen .

Az államnak a szociálizmus által elképzelt megvalósulási formái.

Plato "Politeia"-jában és "Kritias" című művében megveti az ideális állam alapját és azt írja, hogy ebben az államban a legnemesebbeknek és legjobboknak abszolút hatalmat kell biztosítani. A vezetőknek az állam és a közösség jóléte, valamint az igaz-

./.

- célszerűbben a személyes bevételek figyelembevételével tehető meg. Ahol még találkozunk személyes bevételekkel ott szocializmussal, ahol ez a kategória már nem szerepel, ott kommunizmussal van dolgunk. Lásd: Der moderne Sozialismus in seiner geschichtlichen Entwicklung 1908. c. művében.

4. K. Menger: Neue Staatslehre 1904. 100, 192. lap

ság végrehajtása érdekében nem szabad magántulajdonnal rendelkezniök. A parasztok, kézművesek, kereskedők, akik abszolút kormányzás alatt élnek magántulajdonaikat a terményeik felett megőrizhetik. A piami platoni állam állami mindenhatósága megfelelt az antik állameszmének, amely az egyénben az állami összesség egy tagját látta.

A későbbi államideálokra sokkal jellemzőbb Morus Tamás kommunista államideálja. Idevonatkozó elgondolásait a "De optimo rei publicae statu deque nova insula Utopia" /1516/ c. művében találhatjuk meg. A műben mondshivalóit egy portugál tengeri hajós, névszerint Hythlodäus szájába adja. Nevezett tengerhajós Utopiát maga látogatta meg és miután az angliai viszonyokat is ismeri, elbeszélésében az utopiabeli állapotokat ezekkel hasonlítja össze. Nemhiába nevezi Kautsky /5 / Morus Tamást a kommunista

5. Karl Kautsky: Thomas More und seine Utopie
1890. 284. lap.

eszmék harcosának. Az "Utopie" kétségtelenül erős kritikát gyakorol az angol társadalom felett. Morus korának nemeseiről megállapítja hogy másoknak a munkájából élnek; szemükre veti, hogy önkényből és a nép jólétének figyelmen kívül hagyásával a termékeny földeket állati legelőkké változtatták át, mivel a juh tenyésztésből maguknak nagyobb jövedelemet véltek biztosítani, stb. A mű Utopia társadalmának meglehetősen regényes képét adja ugyan, mégis saját hazai viszonyok bírálatának szánja a színes költői képet és bemutatja azt is, hogy a népek jóléte nem az egyéni önkény és nyereségvágy növelésének művészetében, hanem az értelem és igazságosság törvényének való alárendeltségben van elrejtve. Egyébként Morus hangsúlyozza: "Ha én nem is írok mindent alá amit ez a sokat utazott ember elbeszél, mégis azt állítom, hogy sok olyan dolog van Utopiában, amelyet megszívlelni és megvalósítani a mi államunk részéről is szívesen látnék."

Morus Tamás utánzóinak közt első helyen Campanella Tamás dominikánus említhető.

Campanella "Nap-állam" c. /1620/ művében ábrázolja az ideális államot. /6/ Utánna a protestáns teológus Andrea Valentin, majd Verulámi Baco a "Nova Atlantis" szerzője következik. Megemlítjük még Harrington Jakab nevét, aki a reprezentatív demokráciát dicsőítő "Oceana" c. mű szerzője, Morellt a "Naufrage des îles flottantes" /1753/, szerzőjét. Végül az újabb időből Bellamyt "Looking Backward" szerzőjét és Theodor Hertzkas, nevét /művének címe: "Freiland" /.

A régebbi francia és angol szocialisták a XVIII. század végétől és a XIX. század első tizedétől a fennálló állapotokkal szemben alkalmazott bírálólatukban a szabad-közüvesség filozofájára támaszkodnak.

Mindenekelőtt a szabadság és egyenlőség Rousseau-i szeméi képezték a kommunista követelések kiindulási pontjait. Az emberek a természettől fogva egyenlők; ezért politikai és gazdasági elhályezkedésükben illetőleg jogaikban is egyenlőeknek kell lenniök. /Babeuf/7 /

6. Civitas Solis vel de rei publicae idea

dialogus poëticus. Interlocutores: Hospitalarius magnuset nautarum gubernator genuensis hospes -,
ez a mű teljes címe.

7. Gracchus Babeuf 1760-ban St. Quehtinben született, részt vett a francia forradalomban. Később mega-

Ezt a társadalmi egyenlőséget és szabadságot egyedül a kommunizmus van hivatva nyújtani.

Az embernek joga van, - ez a fent említett filozofiára támaszkodó második kommunista követelés - a legszükségesebb létfenntartási eszközökre. /Létfenntartásra való jog; Fourier, Saint - Simon./ Ez a jog a jelenlegi társadalmi rendben nem érvényesül. Miután a föld javai az egész emberiség fenntartására szolgálnak, az államnak kötelessége örködni afelett, hogy a szerzési és tulajdoni viszonyok emberi visszaélés által úgy ne alakuljanak, hogy az az egyének, vagy bizonyos társadalmi rétegek existenciális jogait csorbítsák vagy csak illuzoriussá tegyék. Ezért kell az államnak kétségtelenül objektív jogi normák és berendezés által a javak eloszlásának kielégítő egyenlőségéről gondoskodnia.

Mint az existenciához való jog különös megfogalmazása jelentkezik a munkához való jog. Ez azt jelenti, hogy az állam munkaképes polgárának jog igénye arra, hogy számára

a közösség munkaalkamat biztosítson és munkabért fizessen, abban az esetben, ha magánmunkaadónál semmilyen alkalom erre nem nyílnék.

Ha Turgot 1776.március 12-én kelt hires ediktuma a munkához való jogról - droit /8./ de travailler - beszél,ha követeli minden akadály elhárítását amely ennek a jognak útjában áll, ezzel csak azt akarja mondani: minden polgárnak joga van szabadon dolgozni, minden akadály elhárítása mellett, amelyet a feudális állam és a merkantilizmus az egyéni erők szabad kifejlésének útjába gödit. A fiziokraták szájában a "Munkához való jog" az iparszabadság általános alaptételének különös kifejezése volt. A francia forradalom az existenciához és a munkához való jogot abban az értelemben hangsúlyozta, hogy a társadalom, illetőleg annak hivatalos szervei kötelesek a munkanélkülieket munka útján, vagy ha ez nem lehetséges

alapította az "Egyenlők társaságát".1797-máj.27-én halálraítélten guillotin alatt pusztult.

8.Jos.Garnier Le droit au travail,1848.

munkaalkalom biztosítása nélkül is ellátásban részesíteni. Az első aki a munkához való jog tételét megfogalmazta Fourier volt "Theorie des quatre mouvements et ~~des~~ des destinées générales" /1808/ és még részletesebben a "Traité de l' Association domestique - agricole" /1822/. Az embernek ősi vad állapotában hét természetes joga volt: vadászat, halászat, gyümölcszedés, legeltetési jog, idegenhordák megrablására való jog, a saját hordának támogatására vonatkozó jog és a gondtalanságra való jog /9/. A civilizáció állapotában ezen ősrégi jogok mindenike helyére egy hasonlóknak kell lépnie s ez a munkához való jog mint összefoglaló jog /droit au travail/. Considérant Viktor /10/ négy ősi jogát ismeri az embernek: vadászati jogot, halászati - , gyümölcsgyűjtési - és legeltetési jogot. Ő is azt követeli, hogy a jelenlegi a hatalom jogán alapított tulajdoni rendben ezeket az elveszített régi

9. Fourier: Traité de l' Association 1822. 122 lap.

10. Théorie du droit de propriété et du droit au travail" 1848.-ban megjelent művében.

jogokat a "munkához való jog"-nak kell pótolnia.

Saint Simon legkiválóbb tanítványa "Exposition de la doctrine Saint - Simonienne " c.művében, mint logikus és praktikus elutasít-hatalan konzekvenciát vonja le azt a tételt, hogy a "munkához való jog" tényleges megvalósítá-sának szükséges feltétele: minden termelési eszköz államosítása.

Proudhon a munkához való jogot pon-tosabban minden polgárnak a hivatásában való foglalkoztatása jogában jelöli meg. /11/Hogy az 1848. évben Franciaországban a "Organisation du travail " és " Droit au travail" szavak milyen szerepet játszottak - az általánosan ismert dolog. Röviden utalunk még Marlo Károly-ra mint a munkához való jog Németországban legkimagaslóbb képviselőjére. /12/

Kétségtelen, hogy természet-joga az embernek, hogy dolgozzék. Az államnak viszont feltétlen gondoskodnia kell arról, hogy ezen természetjog érvényesülése elé tornyosuló min-dennemű akadályt az utból elhárítson. Ezt egész-

11. Proudhon:Le droit au travail,et le droit de propriété 1850.

12. K.Marlo:Untersuchungen über die Organisation der Arbeit oder System der Weltökonomie,1885-6. I.158,321 lpok.

séges közgazdasági politikával és munkaalkalmak biztosításával direkt, ezenkívül állami és községi erővel fentartott indirekt gondoskodással is biztosítani kell. A porosz "Allgemeine Landrecht"/1794 február 5 / II.rész 19.szakasz ezt így írja le: "2 § Azoknak, akik^{nek} eszközökben és alkalmakban hiányuk van, hogy a saját és hozzátartozóik ellátásáról gondoskodjanak, olyan munkaalkalmakat kell teremteni, amelyek erejüknek és képességeiknek megfelelnek. 3 § Dologkerülők, kényszer és büntetés útján hatósági felügyelet mellett szoktatandók hasznos munkára."

Továbbmenve joga van az embernek / a dolgozónak/ a teljes munkabérrre is. Már Enfantin és Bazard /13/ /Saint - Simonisták/ élesen kifogásolták a tőke kamatot, mint olyan adót amelyet a munkások a tőketulajdonosoknak azért kell, hogy fizessenek, mivel azok a termelési eszközöket használatukra átengedik. Sokkal szélsőségesebben formulázta idévonatkozó

13. Doctrine de Saint - Simon 1829.

14. Euvres Completes I.13,91 lk.

15. An inquiry in to the principles of the distribution of wealth most conducive to human happiness 1824.

véleményét Proudhon /14/ : "Voici ma proposition: Le travailleur conserve meme apres avoir recu son salaire, un droit naturel sur la chose, qu'il a produite". Hasonló gondolatokat találhatunk angliai szocialistáknál is, így Charles Hall és William Thompson-nál. /15/ A munkásnak jár az általa létrehozott munkaeredmény teljes ellenértéke. Bérében azonban mégis csak a pusztá létfenntartásra szükséges ellenértéket kapja meg. Az előállított munkaérték és az élvezett munkabér közötti differenciát már Thompson mint "többletértéket", "additional value", "surplus value" jelöli meg.

Rodbertus és Lassalle Ferdinánd is a teljes munkabérré való jog képviselői voltak.

társadalom A "kritikai - utopisztikus" szocializ-
mus/szervezési tervai.

Az utopista szocializmus /ahogy a régi francia és angol szocializmust Marx nevezi/ fő képviselői: Saint-Simon, Charles Fourier és

////

16. Bazard: Doctrine de Saint Simon 188.lap.

Robert Owen.

1. Claude Henry de Rouvray, Saint-Simon gróf 1760 október 17.-én született, mozgalmás életet élt a forradalom idején vagyonától megfosztották. Hivatva érezte magát arra, hogy családjának mint filozofus hasonló dicsőséget szerezzen, ösatyjához Karl der Grosze-hez, aki ugyanezt, mint fejedelem tette. Írói működése életének utolsó idejére esik. 1825 május 19-én halt meg.

Saint-Simon megkülönböztet "Bourgeois"-kat, akik nem dolgoznak, de vagyonuk birtokában az államban uralkodó szerepet visznek és dolgozókat, vagy "ipariakat", utóbbiak alatt értve mindazokat, akik a tudomány, művészet, vagy ipar területein működnek. Az államvezetés és irányítás szerinte az utóbbiakat illeti. Ideálja az ipari monarchia. Tout par l'industrie, tout pour elle! Saint-Simon a dolgok új rendjének pozitív felépítésére vonatkozó közvetlen terveket

nem állított fel.

Saint-Simon fő művei: L'industrie, /1817/18; L'Organisateur /1819/20/; Du Systeme industriel /1821/22/; Catéchisme des industriels /1823/24/; Nouveau Christianisme /1825/.

Saint-Simon tanítványai közül Bazard érdemel említést. Tanainak rövid foglalata az, hogy mindenki olyan vagyont érdemel amely képességeinek és minden képesség olyan bért, amely munkateljesítményének megfelel /16/.

2. Francois Marie Charles Fourier 1772

április 7-én Besancon-ban született, mint egy kereskedő fia. Élete nagy részén át kereskedősegéd volt. 1837 október 8.-án halt meg.

Fourier általános filozofiai szemlélete több ponton a skót moral-filozófiával rokon vonásokat tüntet fel. Az élő és élettelen természet minden jelensége mozgás, amely a dolgok "természetmozgására" /Attractions/ vezethető vissza. Az élőlényeknél ezt "ösztönek" nevezzük. Az embernél az ösztönök összessége az isteni akarat megnyilatkozásának tekintendő. Aki ösztöneinek

szolgál, Istennek szolgál és megtalálja jólétét. Ha tudni akarjuk, milyen szociális berendezéseket létesítsünk, hogy az emberek megelégedettek legyenek, csupán ösztöneinkre kell hallgatnunk és azok tanácsából megalkothatjuk a "szociális törvénykönyvet". Fourier a familiának, az iparnak olyan új szervezését követeli, amely mellett az ember természetes ösztönei kielégülést találnak. Fourier szerint a család újjá-képzése a teljes felbontás útján lehetséges. Az asszony^{ok} tarthatnak egy vagy több férjet, férjeiket változtatják, vagy férfi nélkül maradhatnak. A poligámia Fourier szerint ideális. Gyermek^{ek} és öregek elkülönítve élnek és azokat olyan személyek ápolják, akiknek hivatalból ez a beosztásuk. Továbbmenve a munka organizációjára nézve Fourier szerint nem szükséges, hogy az eddigi tulajdonosok tulajdonjogukról lemondjanak, szükséges azonban, hogy javaikat közös gazdálkodás céljaira átengedjék. Így mindenki a neki megfelelő illetve "ösztönei" szerint választott munkát gyakorolhatja. Minden 2000 ember képez egy közösséget /"Phalange"/ . A község közepén egy palota áll a Phalanstére, amely oly szép, mint az "Ezeregyéjszaka" ez szolgál közös lakásául a

munkában és szerelemben egyesült dolgozóknak. Csak egy ilyen községet kell Fourier szerint létesíteni, ahhoz, hogy az új "organizáció" elö-nyeiről az egész világ meglegyen győződve.

Fourier szerint a munka gyümölcsét egyenesen a phalansterium áruházaiba kell szállítani. Ebből a készletből szükségleteit mindenki tét-
szése szerint kielégítheti. Az elosztás mértéké-

-re nézve Fourier a következő javaslatot teszi:

A phalanster elöljárói a munka címen öt a tőké címen négy a szellemi-munka címen a rendelkezésre álló termelvények 3/12-ét osztják ki.

3. Az utopista szocializmus harmadik képviselője Robert Owen 1771 május 14-én született Newtown-ban. Kiskereskedő és postamester fia volt. Meghalt 1858. november 17.-én. 1812-13-ban négy írása jelent meg. /17/

Abból az elvből kiindulva, hogy az

17. A négy mű ~~egy-kötetben jelent meg.~~ címe:

"A new view of society, or essays on the principle of the formation of the human character and the application of the principle to practice; Observations on the effects of the manufacturing system. 1815; The book of the new moral world 1820; Report to the county of Lamark.

ember külső és belső törvények befolyása alatt cselekszik és ezért ~~cselekedeteiért~~ nem tehető felelősé. Owen olyan rendszer után kutatott, amelynek segítségével az emberiség számára kedvező életfeltételek biztosíthatók. Ezt a célt Owen zárt kommunista munkás-koloniák létesítésével vélte elérhetőnek. Az 500 - 2000 tagból álló koloniákban teljes vagyonszövetség, közös nevelés, képzés, az individuumok igényeinek a közösség által való kiküszöbölése a munkának a közösségi vezetőség által szervezése és irányítása az alapvetései az általa elképzelt szociális szervezetnek. Owen tanainak helyességét előbb Amerikában, majd Angliában /18/ alapított koloniákon próbálta igazolni. Ha áttekintjük az utópista szociálisták tanításait azt látjuk, hogy lényeges tartalmukban ezek egy szociális társadalmi rend-ídeát igyekeznek megvalósítani. Az existenciának és a jólétnek biztosítása céljából a közösség jogait hangsúlyozzák és feltételezik. A termelési eszközök közösségi tulajdonban kezelése, a munkaszervezés és irányítás közösségi

formája, a termelvényeknek a közösség által való elosztása ezek a lényeges elemek, amelyekre a szociális társadalmi rend felépül. /19/

Köztulajdont és a javaknak az állam által történő szétosztását követelte Bazard, a közösségi gazdálkodás mód biztosítja a jólétet a Fourier-féle phalanszterben. A szocializmus itt minden esetben, mint parciális jelleggel bíró fogalom mutatkozik be.

A modern Marxista szocializmus viszonya a régi szocialista teoriákhoz.

Marx Károly ugyan elismerte, hogy az általa "kritikai utopisztikus"-nak jelzett szocialista teoriák a fennálló társadalmi rend ellen irányuló bírálatokkal "igen értékes anyagot szállítottak a dolgozók felvilágosítása céljára". /20/ Az ő álláspontja a régi szocializmus tanításaitól mégis három tekintetben különbözik:

1. különbözik a jelenlegi társadalmi-rend bírálat vonatkozásában. Ha Francia fel-

19. Julius Platter: Grundlehren der Nationalökonomie /"Riesenoikos"/-

20. "Kommunistisches Manifest"/Kommunistische Partei Deutschlands, 1847.

világosodás filozofusai a forradalom előtt mindent, vallást, államrendet, tradicionális tudományt az emancipált emberi értelem birói széke ~~is~~ előtt kritikának vetették alá, úgy szociálista tanítványaik az új "polgári" társadalmat kritizálták és elvetették azt, mint értelmetlent, mint az örök jog, szabadság, egyenlőség principiumaival ellentétet. A marxista, történelem-fejlődéstani szociálizmus ezzel szemben a hégeli filozofiára támaszkodva nem ismer egyetlen principiumot sem. Így azt nem is bírálja. Csúppán megállapítja a kapitalista társadalmon belül^a történelem folyamán jelentkező ellentmondások tényét és bemutatja mennyire nem felelnek meg a régi politikai, törvényes, szociális és ideális formák a társadalom gazdasági tartalmának, rámutatván egyidejűleg arra, hogy a fejlődés iránya új utakon halad.

2. Különbség mutatkozik a Marx felfogás^a és az utópisták tanítása között az eljövendő társadalmi rend megismerése tekintetében is. A kritikai utópista szociálizmus szerint a jövőendő társadalmi rend megismerése tiszta gondolkozási processzus eredménye. Marx szerint az új társadalmi rend kialakulása történetileg szemünk előtt megy végbe a kapitalista társadalmi rend felosztásával.

3./Különböző felfogás érvényesül a további összehasonlítás során a szociálista társadalmi rendre való áttérés módjában és eszközeiben. A régebbi szocialisták mindenütt própagandát fejtettek ki, hogy eszméiket megismertessék és terveiket az egész társadalommal, tehát a magasabb társadalmi osztályokkal is elfogadtassák. Marx szerint viszont az új rend kialakulása fejlődéstörténeti szükség, amelynek a proletáriátus osztályharca adja meg az alapját s amely ilyenformán a munkásosztály művének eredménye lesz.

Marx 1818 május 5-én Trier-ben született. Jogtudományokat hallgatott Bonnban 1842 őszén Kölnben átvette a "Rheinische Zeitung" szerkesztését. 1843-ban Párisba ment és ott Heine-val a "Vorwärts" c. lapot szerkesztette. Később húzamosabb időn keresztül Londonban telepedett meg és itt élt 1883. március 14-én bekövetkezett haláláig. Filozofiai alapvetését Hegeltől és Feuerbach-tól vette. 1843-ban Párisban megismerkedett a Francia szociálizmus és pozitivizmus tanításaival. Itt Sain-Simon, Proudhon, Comte voltak tanítómesterei. Később tanulmányozta az angliai szocializmust és annak különösen közgazdasági vonásait.

Historizmusában Marx a modern

evolucionizmus és darwinizmus tanításaiban gyökerezik /a küzdelemért való lét és az osztályharc párhuzama veendő itt tekintetbe/. Angol közgazdászok közül Smith, Ricardo, Owen, Thompson voltak Marxra befolyással. Mindezek eklenére Marx német filozofus maradt és szellemiségét főként Hegel formálta. Fő művei: Die heilige Familie, gegen Bruno Bauer und Konsorten /1845/, Misere de la Philosophie, réponse à la Philosophie de la Misere de M. Proudhon /1847/, Manifest der kommunistischen Partei /1890/, Lohnarbeit und Kapital /1892/, Zur Kritik der politischen Oekonomie /1859/, Das Kapital, Kritik der politischen Oekonomie /1867/.-

Marx mellett a tudományos szocializmus megalapozója Friedrich Engels.

Engels 1820 november 28-án született Barmenben. Rendkívüli érdeklődéssel tanulmányozta az angol proletariatus helyzetét. Később a munkányomorban született mozgalom a The People, s Charte kebelében működött. Munkatársa lett a "Northern Star"-nak. Barmenbe visszatérése után 1845-ben tette közzé "Die Lage der arbeitenden Klasse in England" c. művét, amely elriasztó képekben rajzolja meg az angol munkásnyomort. Egyéb fontosabb művei közül

Megemlítjük még "Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft" /1882/, amelyben a szociálizmus történetére vonatkozóan találunk értékes adatokat.

Lassalle Ferdinánd /21/ a modern szociálizmus tudományos módszerét új tanokkal nem gazdagította, de nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Proudhon, Rottbertus és Marx tanításai népszerűvé váljanak.

Engels /1.22.sz.jzt./tanítása szerint: "A német munkásmozgalom a német klasszikus filozofia örököse". Örökhagyókul Hegelt és Feuerbachot kell tekinteni. Hegel különösen tanításainak forradalmi jellegével tűnik ki. "Minden ami valóságos, értelmes és minden aminek értelme van valóság". Az ő tanítása az abszolút idea alapjaira épül. Mintegy folytatása ennek a tanításnak a Feuerbach tétele: "A világ nem a szellem produktuma, hanem maga a szellem a legmagasabb-rendű termelvénye az anyagnak." /23/ Így egyesül eszmei dualizmusban a szellem és

21. Die Entwicklung des Socialismus von der Utopie zur Wissenschaft. 1882.

22. Engels: Feuerbach 68. lap.

23. Marx und Engels, Heilige Familie 1845.

az anyag.

Marx és Engels az emberiség történetét ezeken az alapokon elindulva visszafelé konstruálják meg. A tudományos szocializmus magvát a Marx-Engels materialista történet-szemlélet képezi. Ennek klasszikus megfogalmazásával a "Zur Kritik der politischen Ökonomie" előszavában találkozunk: "A társadalom gazdasági szerkezetét kell tekintenünk annak a reális bázisnak, amelyre a jogi és politikai felépítmények emelkednek... a gazdasági alapok megváltozásával az egész szörnyű felépítmény rövidebb vagy hosszabb idő után megsemmisül." Érdekes részleteiben is megfigyelni ennek az állításnak az igazolását. A népek történeti fejlődését természeti szükségszerűséggel meghatározzák materialis gazdasági viszonyaik, amelyeket viszont mechanikus munkaeszközök alakítanak ki."A kézimunka a feudális uralom társadalmát, a gézmunka az ipari kapitalisták rendjét alakítja ki"/24/

24. Tugan Baranovszki: Theoretische Grundlagen des Marxismus 1905 8 kk oldalai.

A társadalmi élet eddigi története az osztályharcok története. Az osztályharcok képezik a történeti fejlődés folyamán az előre haladó társadalmi rend, illetve szocializmus alakító elemét.

Minden osztályharcnak eddig az elnyomott osztály gazdasági és politikai emancipációja volt a célja, a mai proletár osztályharcnak az osztályok megszüntetése, eltörlése a feladata. Ezt világ összes proletárjának egységes harc útján kell elérnie.

A társadalom gazdasági rendjében beállott változásoknak megfelelően megváltoznak annak politikai, szociális, családi, jogi, erkölcsi, vallási és filozófiai felépítményei is.

A fejlődés törvényei Marx tanításai szerint egyúttal a hanyatlás törvényei is. Ezek a kapitalista társadalmat nemcsak előreviszik, hanem olyan ellentmondásokba is, amelyekben végül is meg kell semmisülnie.

1. Az "egyszerű termelésben", amely a történelem folyamán a középkorig jelentkezett, a termelők nemcsak szabad és egyenlő felekként állnak egymással szemben, hanem termelvényeiknek

birtokosai is. A "kapitalista termelésben" a munkás megszűnik termelvényének tulajdonosa lenni. "A kapitalista lép a jog nélküli munkással szemben a termelvény tulajdonába. A munkás már nem dolgozhatik direkt a fogyasztónak, hanem csupán kapitalista elnyomójának, akinek munkáerejét eladja és így bér munkásává válik."/25/
A kapitalista tulajdonába veszi a munkás munkáeredményét, növekvő módon vagyonosodik, de éppen olyan gyorsan előidézi a dolgozó elnyomorodását. Ez a fundamentális ellenmondás következményeit a proletáriátus és bourgeoisie közötti osztályellentétet hordozza csirájában.

2. A fejlődő termelés során nem csak az egyéni szükségletre, hanem a piac számára is termelnek. Minthogy a piac számára szabadversenyben sokan termelnek, a kapitalista elnyomó nem tudja, hogy a piacnak mennyi felvételre képesége van, a termelvény sorsa bizonytalanná válik és a társadalomban a termelés anarchiája

lép fel, krízisek követik egymást /crise pléthorique/. De a munkások nagytömegei egyre inkább elnyomorodván nem vásárolhatnak, csak az vehet, akinek pénze van. Ilyenformán az a visszás helyzet áll elő, hogy a túlméretezett termelés mellett hatalmas tömegek nélkülözni lesznek kénytelenek. Ezzel az ellentétek legmagasabb fokukat elérik.

Ezeknek az ellentéteknek a megoldása következik el a proletárdiktatúrában. A proletárság egyesített hatalmával kiveszi a burzsoázia kezéből a termelvényeket és azt a társadalom tulajdonába adja át. A termelvényeknek a társadalom által való felhasználása, illetve elosztása megőrzi a munkásokat a nyomortól. Az egyes emberek teljes mértékben önmaguknak és a természetnek uraivá, vagyis szabadokká válnak.

Ez a fejlődési törvény bepillantást enged a munkásságnak a tőke keletkezésében, a tőke akkumulációjában, valamint abba a természeti szükségességbe, amely előbb a munkás

tömegek elnyomódását az osztályellentéteket, az osztályharcokat, burzszéázia és proletárság között előidézi, végül a jövőbeli szociálista társadalom kialakulásában az elnyomott osztály emancipációja útján.

A tőke akkumulációja a munkás kiszákmányolására vezethető vissza mondja a Marxista ideologia. Ennek az igazolására szolgál a Märxi értéke elmélet.

Mintegy Marx szerint az emberi munkaerő áru, így annak naponkénti értéke a munkaerő pótlásához szükséges energia biztosítására szolgáló érték. Szerinte hat órai munkaidő elégséges ahhoz naponta, hogy a munkás önmagát fenttarthassa. A kapitalista elnyomó azonban a munkaerőnek nem ellenértékét, hanem csereértékét fizeti ki, amely az így létrehozott munkaeredmény. értékének csak bizonyos részét teszi ki, ezenkívül a munkást a kapitalista 10 - 12 órán keresztül dolgoztatja, következésképpen az a részére jutatott munkabéternél többet termel s az így keletkezett "többletérték" /Mehrwert/ a kapitalista vagyont

növeli. A tőke tehát felhalmozott és kisajátított idegen munka. Ezenkívül a munkaadó még külön is abban a helyzetben van, hogy a többletértéket fokozza, részint a munkaidő meghosszabbítása, asszonyi - , és gyermeki munkaerő alkalmazásával, a munka gépesítésével. Ezek együttvéve a proletáriátus elnyomására vezetnek.

Mindezek eredménye hogy a dolgozó munkásság széles rétegei az elnyomorodás állapotába kerülnek ezáltal a termelvényeket a kezében halmozó tőkés elvesziti a piacot. Az egyensúly megtartására a termelés átmeneti leállításra sem nyújt lehetőséget és kiméretlen természeti törvényszerűséggel sodorja a kapitalista társadalmi rendet végzeté, a megsemmisülés felé. Ezzel egyidőben veti meg alapjait ugyancsak a természeti törvényszerűség a jövő szocialista államnak, mint elkerülhetetlen társadalomfejlődési eredménynek. Ebben a "jövő" államban minden termelési-eszköz és termelvény

centralizáltan az állam kezében összpontosul. Ennek a jövő államnak politikailag uralkodó osztálya az organizált proletáriátus. Ha a proletárdiktatura célját - a magán kapitalista tulajdonnak a közösség tulajdonába átadását-betöltötte, akkor eltűnnek az osztályellentétek, kialakul az egyetlen nagy gazdasági közösség, amely mint egyetlen társadalmi rend, a termelési eszközök tulajdonosa a termelés egyetlen irányítója és a termelvénye egyetlen elosztója lesz. Ilyenformán kiküszöbölődik a tulajdon vagy a tőke szükségessége. A társadalom szabad emberek közösségévé válik, minden termelési eszközt közös rendelkezése alatt tart, a termelés kiviteléte termelési terveket készít, kiosztja a munkát és biztosítja a munka ellenértékét. A munka meghatározása nem individuális, hanem közösségi alapon történik, a közös termelvény a társadalom termelvénye lesz.

Ezt a termelvényt az új társadalmi rend első szakaszában a termelés tovább folytatásához szükséges kiadások levonása után az elért munka-eredmény arányában osztják szét. A szocialista

társadalom későbbi szakaszában a termelés eredményét a szükségletek arányában osztják szét.

Az anarchizmus.

Az anarchizmust szokták a szociálistizmus egyik formájának tekinteni, jóllehet ezt inkább az individualizmus egy alakjának lehetne nevezni. A szerződési jog és szerződési szabadság individualista tulbecslése, az állami feladatok sőt az állami tekintély lekicsinylése, amely a felvilágosodás korának társadalom -, valamint gazdaságtani tanításaiban épügy, mint az újabb biológiai szociológia tanításaiban is napvilágot látott az anarchizmusban talált legkonzekvensebb kiszolgálóra. Az anarchizmus az individuumnak abszolút autonómiát, az állami tekinytélytől, jogrendtől és minden kényszerű organizációtól való szabadságot követek. A törvény helyébe a szabadakaratot lépteti. A szabad egyesülési szerződési jogot, a jogi norma helyére a konvencionális szabályozást /Stammler/ Ez az anarchizmus lényeges tartalma. Emellett azonban semmiesetre sem akarja nélkülözni a társadalmi rendet. Sőt épen a korlátlan szabadság a "laissez faire" "laissez passer" teljes véghezvitale alapján

reméli egy koordinált, jóléten felépülő közösségi életformának a megteremtését elérni.

Anarchista eszmékkel találkozunk már az ókorban és középkorban Hooker, Étienne de la Boetie és különösen William Godwin-nél. /26/ A fejlődés vonalán azonban az "anarchismus atyjának" Proudhont kell tekintenünk.

Pierre Josep Proudhon Bezancon-ban született 1809 június 15-én. 1840-ben jelent meg "Qu'est-ce que la propriété". 1846-ban tette közé Proudhon fő művét /27/. A forradalom után a "Le représentant du peuple" c. ujság szerkesztését vette át. 1849-ben jelent meg "Les confessions d'un révolutionnaire" c. műve. 1851-ben pedig "Idée générale de la révolution au XIX.e siècle". Proudhon magát már első írásaiban anarchistának nevezte. Anarchista tanításait röviden a következőkben foglalhatjuk össze: Minden ember egyenlő és szabad, ezért természete szerint autonóm. "Aki a kezét reám teszi azzal a céllal, hogy engem kormányozzon, az usurpator és

26. Inquiry concerning political justice,
1795.

27. Systeme des Contradictions économiques.

tyrannus; az ilyen embert ellenségemnek tekintem. " Az embernek egy másik ember által való kizsákmányolása tolvajlás, egy embernek a másik által való kormányzása rabszolgaság. Az abszolutizmus amely a koronának és az aranyzsáknak a hatalmát egyesíti, kinyújtja hálóját az emberek felé. Ezért le minden kormányzattal, minden abszolutizmussal ! Nem jogos épen úgy a demokrácia, a népi kormányzat sem ! Az ember, amelyik a másik embernek parancsol, mindig csak fikció marad, aki a szabadsággal szemben erőszakot alkalmaz. Nincs szükség pártokra, nincs szükség tekintélyekre, abszolút szabadságot kell az embernek biztosítani, ebben a három kifejezésben foglalható össze Proudhon anarchista hitvallása.

Proudhon az anarchizmust békés eszközökkel akarja elérni. Az egyes polgár tevékenységét a munka természetes kiosztása és az önfenntartáshoz szükséges eszközökben szabad választási jog biztosítja. A sok millió törvény helyett elég egy, amely tulajdonképpen nem is törvény, hanem az igazságosság elementáris formája : "Semmit ne tégy a másinak, amit nem szeretnél ha teveled cselekednének." Ha ezt a mutuality principiumot érvényre lehet juttatni, úgy az helyettesíteni fog minden törvényes szigort,

Az egyén bírása egyedül a lelkiismeret kell hogy legyen.

Proudhon semmitsem kifogásol jobban mint a jelenlegi tulajdoni rend pénz, kamat és profit-fogalmát. Ő azt követeli, hogy szabadon elcserélhető értékek szerepeljenek és minden munkás teljes munka ellánértékét kapja meg. Ma a kapitalistának kedvező helyzete van és ezt számára a termelési eszközök tulajdonjoga biztosítja a munkások megrövidítése által. A munkások erejét ellenszolgáltatás nélkül kisajátítja arat, jólehet nem vetett, fogyaszt ámbár nem termel, élvez ha nem is dolgozik. Így nyújtja a tulajdon a lehetőséget a lopásra: la propriété cest le vol! Természetes, hogy Proudhon szerint a munkabér igazságtalan levonása a kapitalistát veszélyes krízisbe sodorja, amelynek alapját Proudhon nem a termelés terv nélküli bőségében, hanem a dolgozók vásárló erejének csökkenésében látja. Minthogy a munkás alacsony béréből az egész termelvény mennyiséget nem képes megvásárolni, a termelt áruk nagy része eladatlan marad. Ez a termelés korlátozásához vezet, ami viszont a munkások foglalkoztatásának csökkentését eredményezi. Ugyanakkor a munkanélküliség egyet jelent a nyomorral, a társadalom

számára a pauperismussal.

A szociális reform közvetlen megoldása épen ezért egy olyan állapot megteremtése lehet, amelyben minden munkás munkájának /termelvényének/ megfelelő ellenértékét megkapja. Ennek a "liquidation sociale"-nak mutuális principiuma a nép-bankok megalapítása. Ennek az a célja, hogy a pauperismus forrásait a pénz-és kamat-gazdálkodást, valamint a kapitalista profitot kiküszöbölve a csere- és hitelforgalomnak új alapjait biztosítsák. Minden termelő, aki termelvényét csereben ellenében beváltani ^{akarja} a népbankba megy. Ott termelvénye ellenében cserebont, a csereben ellenében pedig más számára szükséges ~~elő~~ produktomot kap. Ilyenformán a pénz feleslegessé válik, mert a termelőket és fogyasztókat egyaránt a bankközvetítés szolgálja ki. További fejlődést jelent a társadalom számára a bankok által nyújtott ellenszolgáltatás nélküli hitel. A bank hitelei fedezetére csupán illetéket követel, kamatot nem. Ezáltal kiküszöböltetik a kapitalista profit, mert senki sem megy kamat - köteles pénzt felvenni a tőkéshez.

Ilyen eszményi állapotok után minden kormányzás nélkülözhetővé válik s a gaz-

dagok előjogait felesleges lesz a szegény osztály kárára fenntartani.

Később Proudhon maga is elismerte, hogy az anachismus gyakorlatilag keresztülvi-hetetlen és akkor a föderalizmus formájára tárt át /28/. A föderalizmust röviden úgy jellemezhetjük, mint a "suffrage universel" és a kölcsönös garanciák által alkotott szabad szerződések rendszerén felépülő kölcsönös védelmet. Ebben a formában minden alólról felfelé konstruál-tatik meg, a tömegek iniciatívájából indul ki a "suffrage universel"-ből. A munkáscsoportok politikailag szuverén kommunókké, kantonokká, tartományokká és államokká egyesülnek. Az egész berendezkedés felett egy nemzetgyűlés gyakorolja az irányítást, amelyet az egész ország választ. Mint látható a föderalizmus teóriája nem tekinti nélkülözhetőnek a politikai funkciókat.

28. Du principe fédératif /Ouvres Completes
XVII. 1852./

Az individualista anarchizmus másik elméleti szóvivője Johann Kaspar Schmidt 1806-ban Bayreut-ban született. Filológiát és teológiát Erlangenben tanult, Berlinben volt gimnáziumi tanár. Főműve az 1844-ben megjelent "Der Einzige und sein Eigentum". Szerinte az egyéniség emancipációja nyújtja a kivezető utat a társadalmi megkötöttségből. "Amihez hatalmad van, hogy megtegyed, ahhoz jogod is van !" Az egyénen kívül semmi más jog nincs. Minden állam, maga az abszolút demokrácia is önkényuralom. Minden eddigi kísérlet a pauperizmus kiküszöbölésére mint "Pöbelbeglückungsversuche", vagy mint "Schwanenverbrüderungen" hiábavaló és eredménytelen. Csak az egoizmus segíthet az emberen. A tulajdoni kérdést csak mindenki háboruja mindenki ellen döntheti el.-

Az experimentális szocializmus, amelyet Fourier és Owen elvei képviselte a maga lassu módszerességgel nem elégitette ki az anarchisták tetterekészségét.

Godwin Proudhon és Schmidt az anarchizmus individualista csoportját alkotják, velük

szemben állanak Bakunin, Krapotkin mint ezek anarchismus kommunista csoportjának tagjai.

Michael Alexandrowits Bakunin 1814-

ben Torsokban született. Tüzértiszt volt, később
Drezdában és Berlinben filozófiai tanulmányokat
végzett, majd Párisban Proudhon tanításaival
ismerkedett meg. 1849-ben Prágában és Drezdában
a forradalmi megmozdulások egyik résztvevője vált,
halálraítélték, Oroszországnak kiszolgáltatták s
ott 1857-ben Szibériába száműzték. A száműzetésből
Japánba, Amerikába, majd Angliába menekült. Ez
utóbbi helyen a nemzetközi kommunizmussal vette
fel a kapcsolatot. 1876-ban Bern-ben halt meg.

Főműve : "Proposition motivée au comité
central de la Ligue de la Paix et de la Liberté"
és a " L'étatisme et l'Anarchie".

Bakunin tanait a materialista darviniz-
mus elméletének felhasználásával alakította ki.
Szerinte a tulajdon és az állam alacsonyabb fo-
kokat képviselnek. A társadalmi rend magasabb
jövőbeli fokát az anarchia reprezentálja. Vissza
kell utasítani minden törvényhozást, minden te-
kintélyt, minden privilégizált, hivatalos, vagy
törvényes befolyást, még ha az az általános
választójog alapján állana is. Nem a formájában,

hanem a lényegében van az államnak a despotizmus elrejtve. Az állam helyére ezért a teljesen szabad társadalom, a közös tulajdoni rend alólról, felfelé megkonstruált rendszere kell, hogy lépjen. Ez a berendezés garantálja a munkásnak a teljes munkabért. Bakunin szerint az anarchizmust nem az általános választójog, hanem a hatalom, az erőszak vezetési győzelemre. Ezért elő kell teremteni azt, amelyet jelenleg anarchiának neveznek, azt az állapotot, amelyben a hivatalos jog-rend már a jelenben megsemmisül. Bakunin szerint már a passzív ellenállás politikai és gazdasági téren, "a politikától való tartózkodás" és az "általános sztrájk" a kapitalistákat engedékenységre, vagy harcra vezet, mindkét esetben a dolgozók győzelmére.

Az anarchizmus bevezetésére más eszközök alkalmazását tartja szükségesnek Netschajew.

Sergei Metsajew 1846-ban Szentpétervárott született. Később tanító lett. 1865-ben megalapította a "népbiróság" titkos szövetséget. Paroles adressées aux étudiants c. brosurájában az egyetemi hallgatókat arra buzdítja, hogy menjenek a nép közé.

Világnézetét Netschajew a "Revolutionären Katechismus" c. művében fektette le: A forradalmár csak egy tudományt ismer: a megsemmisítés tudományát. Csak ezért tanul mechanikát, fizikát, kémiát sőt orvostant is. Ebből a célból tanulmányozza éjjel és nappal az élő tudományt az embereket. A cél mindig ugyanaz marad: a lehető leggyorsabb és legvéglégesebb szétrombolása a fennálló rendnek. Éjjel és nappal egy gondolatának szabad lennie: a kérérlhetetlen rombolásnak. A jövő jólétét egyedül az államfogalom minden formájának tökéletes megsemmisítése teszi lehetővé. Ehez véres reklámra van szükség: a "tett propagandájára."

Mint az előadottakból világos az anarchismusnak^a szocializmus mély értelmi tanival semmiféle kapcsolatai nincsenek.

X X X X X

X X X X

X X X

X X

X

FORRÁSMUNKÁK .

- 1./ Heinrich Pesch: Lehrbuch der Nationalökonomie. 1914.
- 2./ Antoine: Cours d'Économie sociale. 1908.
- 3./ Castelein: De Socialisme et le droit de propriété. 1896.
- 4./ G. Adler, Rodbertus; Grundlagen der Karl Marxschen Kritik. 1883. ; 1887.
- 5./
- 6./ A. Menger: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag. 1891.
- 7./ Calwer: Einführung in den Sozialismus. 1896.
- 8./ Max Adler und Rudolf Hilferding: Marxstudien 1905.
- 9./ Karl Marx: Das Kapital/Kritik der politischen Oekonomie II. Aufl. 1872.
- 10./ Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels 1841-1850. 3. Bde. 1902.
- 11./ Sainte Beuve: P. J. Proudhon sa vie et sa correspondance 1875.
- 12./ Fr. Engels: Die Bakunisten an der Arbeit. 1873.
- 13./ Bernstein: Die soziale Doktrin des Anarchismus in der Neuen Zeit.
- 14./ Plechanow: Anarchismus und Sozialismus. 1894.

15./ Eltzbacher:Der Anarchismus,1900.

16./ Tucker:Staatssozialismus und Anarchismus,1895.

Tartalomjegyzék.

1./A szocializmus fogalmi meghatározása	1- 4.o.
2./ Az államnak a szocializmus által elképzelt megvalósulási formái.....	4-
/Plato, Morus Tamás, Campanella Tamás, Andrea Valentin, Verulami Baco, Harrington Jakab, Morelly, Bellamy, Theodor Hertzka, Babeuf, Fourier, Saint Simon, Turgot, Con- sidérant Victor, Proudhon, Marlo, Enfantin, Bazard, Charles Hall, William Thompson, Rodbertus, Ferdinand Lasalle./	13.o.
3./A "kritikai - utopisztikus"szocializmus társadalmiszervezési tervei.....	13.-
/Saint-Simon gróf, Charles Fourier, Robert Owen./.....	19.o.
4./A modern Marxista szocializmus viszonya a régi szocialista teoriákhoz.....	19-
/:Marx Karl.....	21
Friedrich Engels	22
Lasalle Ferdinand	23
.....	31.o.
5./ Az anarchizmus	31-
Hooker, Etienne de la Boetie, William Godwin, Pierre Josp PROUDHON, Johann Kaspar SCHMIDT, NETSCHAJEW.....	40.o.
6./ Forrásmunkák.....	41- 42.